

Respectarea eticii în pandemie

Compliance with Ethics in Pandemics

Cătălina-Georgeta DINU^{1, 2, *}, Marius Alexandru MOGA^{1,3}

¹ Transilvania University of Braşov, Romania.

² People's Advocate Institution – Office of the Ombudsman

³ Obstetrics and Gynecology Clinical Hospital, Braşov

* Correspondence: catalina.matei@unitbv.ro

Rezumat: Pandemia COVID-19 a implicat, atât pentru societate, cât și pentru autoritățile reprezentative ale statelor, un efort imens și susținut pentru identificarea justului echilibru în raportul dintre protecția interesului general al luării măsurilor necesare de sănătate publică și respectul pentru drepturile și libertățile individuale. Deseori însă, acest echilibru fragil a fost depășit de măsurile decise și aplicate la nivelul diverselor entități publice sau private. În studiul de față dorim să prezentăm situația emiterii în domeniul medical românesc, a unor certificate pentru pacienții care au trecut prin infecția cu SARS-CoV-2 și aspectele de etică pe care aceasta le ridică. De asemenea, articolul analizează ce impact au avut, din perspectiva eticii, măsurile care au reglementat posibilitatea efectuării voluntariatului de către studenții facultăților de Medicină, în timpul stării de urgență și/sau de alertă instaurate în contextul pandemiei COVID-19.

Cuvinte cheie: efecte juridice, etică, pandemie, COVID-19, certificat, voluntariat

Abstract: The COVID-19 pandemics involved, both for the society and for the representative authorities of the states, a huge and sustained effort to identify the right balance in the relationship between the protection of the general interest of taking the necessary public health measure, on the one hand, and the respect for individual rights and freedoms, on another hand. Often, however, this fragile balance was overcome by the measures that had been decided and applied at the level of various public or private entities. In the present study, we want to highlight the situation of issuing some certificates in the Romanian medical field for patients who have been infected with SARS-CoV-2 and the ethical aspects that it is raising. The article also analyses the impact, from an ethical perspective, of the measures that regulated the possibility of volunteering by students of the faculties of Medicine, during the state of emergency and/or alert established in the context of the COVID-19 pandemic.

Key words: Juridical Effects, Ethics, Pandemics, COVID-19, Certificate, Volunteer.

Citation: Dinu, C.G. & Moga, M.A. (2023). Respectarea eticii în pandemie. *Etică și Deontologie*. 3(1), 61-67
<https://doi.org/10.52744/RED.2023.01.06>

Publisher's Note: RED stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: © 2021 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Prezentare generală

Pandemia COVID-19 a reprezentat o provocare etică majoră (Organizația Mondială a Sănătății, 2021a) care s-a desfășurat pe mai multe planuri (Bolborici, 2021), inclusiv sub aspectul exercitării dreptului la muncă al angajaților sau a limitelor desfășurării activității de voluntariat a studenților de la facultățile de medicină – situații asupra cărora ne vom apleca în cele ce urmează.

Sistemul medical privat a avut o tentativă de a emite, în premieră, prin intermediul Imprimeriei Naționale, un certificat pentru pacienții care au fost depistați pozitivi la infecția COVID-19, la sfârșitul anului 2020. Această măsură a fost propusă în scopul evitării răspândirii în masă a virusului Sars-Cov-2, urmând ca certificatul eliberat să ateste faptul că pacienții care s-au vindecat au anticorpi care îi protejează pentru o perioadă de timp în a mai fi expuși acestei infecții.

Un alt aspect care pune în discuție etica în contextul pandemiei COVID-19 se referă la faptul că, prin intrarea în vigoare în data de 19 noiembrie 2020 a Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 197/2020 a fost reglementat, printre alte măsuri din domeniul asistenței medicale pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, voluntariatul în sprijinul unităților sanitare și al serviciilor de urgență prespitalicească de către studenții facultăților de medicină generală din anii 4, 5 și 6, precum și de către studenții din anii 3 și 4 ai facultăților de asistenți medicali, pe durata stării de alertă declarate în condițiile legii și pentru o perioadă de 30 de zile de la data încetării stării de alertă (Ordonanță, 2020).

2. Aspecte etice privind emiterea certificatelor pentru pacienții care au fost depistați pozitivi la infecția COVID-19

Măsura emiterii unui certificat cu timbru securizat eliberat de către Imprimeria Națională, pentru pacienții care au fost depistați cu COVID-19 a fost propusă de unul dintre lanțurile medicale private, în scopul evitării răspândirii în masă a virusului Sars-Cov-2, urmând ca certificatul eliberat să ateste faptul că pacienții care s-au vindecat au anticorpi care îi protejează pentru o perioadă de timp în a mai fi expuși acestei infecții. De asemenea, scopul invocat a fost cel al integrării mai ușoare a acestei categorii de persoane la locul de muncă sau în comunitate (Dincă, 2020). Această măsură a fost comunicată public în anul 2020, fiind motivată de faptul că, deja în alte state condiționează intrarea pe teritoriul acestora a unor astfel de probe realizate în ultimele 6 luni, dar nu mai noi de 30 de zile.

Instituția Avocatul Poporului a reacționat la această știre și a declanșat o sesizare din oficiu, ocazie cu care a înaintat o adresă scrisă către Imprimeria Națională, în data de 22 decembrie 2020 (Instituția Avocatul Poporului, 2020a), cât și către Ministerul Sănătății, în aceeași dată (Instituția Avocatul Poporului, 2020b), specificând faptul că „odată cu emiterea unor astfel de certificate care să ateste existența anticorpilor, se pot naște premisele unor situații discriminatorii și lipsite de etică între mai multe categorii de persoane, fără existența unor dovezi științifice irefutabile – aspecte care pot conduce la restrângeri ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”.

De asemenea, instituția Avocatul Poporului a argumentat faptul că, „având în vedere interesul public pe care îl implică efectele juridice pe care emiterea și comercializarea unor astfel de certificate le-ar produce, este imperativă existența unor reglementări legale adoptate la nivel național de către autoritățile competente ale statului, care să se aplice unitar în acest domeniu”.

Un argument în demersul întreprins, în afara aspectelor de etică, a fost și faptul că, la acel moment, potrivit informațiilor oficiale comunicate de către Organizația Mondială a Sănătății, „nu există dovezi că persoanele care s-au recuperat din COVID-19 și au anticorpi sunt protejați de o a doua infecție” (Organizația Mondială a Sănătății, 2021b).

Într-adevăr, în data de 1 iulie 2021, certificatul digital UE privind COVID a devenit activ, fiind inițial valabil pentru 1 an, iar ulterior valabilitatea acestuia a fost prelungită până la data de 30 iunie 2023, ca urmare a acordului Consiliului Uniunii Europene și a Parlamentului European (Regulament, 2022) care au convenit asupra prelungirii Regulamentului de instituire a certificatului digital al UE privind COVID, adoptat în iunie 2021 (Regulament, 2021). Scopul reglementării acestui certificat a fost acela de a înlesni sau de a permite efectuarea călătoriilor în spațiul Uniunii Europene, constituind dovada vaccinării, a obținerii unui rezultat negativ la testul de depistare a COVID-19 sau al vindecării de boala COVID-19.

Cu toate acestea, aspecte de etică pot fi ridicate, având în vedere că reglementarea certificatului european COVID-19 are o aplicabilitate limitată la exercitarea dreptului la circulație, iar aplicabilitatea sa a intervenit ulterior creării unui cadru legal adecvat și adoptat la nivelul Uniunii Europene. Pe de altă parte, certificatul COVID-19 care se dorea emis de către o entitate privată din sistemul medical românesc nu avea definite efectele juridice, era astfel un act care nu avea un caracter juridic, neputând fi folosit în încadrarea în muncă de exemplu, întrucât condiționarea angajării sau rămânării la locul de muncă de existența unui certificat nominal COVID-19, de orice fel, ar fi reprezentat o discriminare. Mai mult, o asemenea măsură este contrară drepturilor și libertăților constituționale, mai ales principiului

egalității în drepturi și dreptului la muncă și protecția muncii, prevăzute de art. 16, respectiv de art.41 din Constituția României, republicată (Constituție, 1991).

În acest sens, Raportul special al instituției Avocatul Poporului privind respectarea dreptului la muncă și protecția socială a muncii (Instituția Avocatul Poporului, 2022), menționează faptul că accesul la locul de muncă a persoanei încadrate nu poate fi condiționat de vaccinarea împotriva SARS-CoV-2, astfel că „niciun angajat nu poate fi condiționat de către angajator să se vaccineze împotriva COVID-19, vaccinarea este un act medical preventiv bazat pe consimțământul persoanei, iar impunerea vaccinării împotriva COVID-19 de către angajator o apreciem în afara cadrului legal”.

3. Aspecte etice privind voluntariatul în starea de alertă instituită în timpul pandemiei COVID-19

Un alt aspect care pune în discuție etica în contextul pandemiei COVID-19 se referă la faptul că, prin intrarea în vigoare în data de 19 noiembrie 2020 a Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 197/2020 a fost reglementat, printre alte măsuri din domeniul asistenței medicale pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, voluntariatul în sprijinul unităților sanitare și al serviciilor de urgență prespitalicească de către studenții facultăților de medicină generală din anii 4, 5 și 6, precum și de către studenții din anii 3 și 4 ai facultăților de asistenți medicali, pe durata stării de alertă declarate în condițiile legii și pentru o perioadă de 30 de zile de la data încetării stării de alertă.

Voluntariatul în sprijinul unităților beneficiare constă în desfășurarea activităților de îngrijiri generale de sănătate și a altor activități de îngrijire, monitorizare și asistare a pacienților, în coordonarea personalului medical din cadrul unităților beneficiare.

Una din problemele ridicate de studenți vizați de actul normativ anterior menționat viza posibilitatea *de a renunța* la contractul de voluntariat pe care l-ar încheia pe parcursul stării de alertă.

Potrivit art. 6 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 197/2020, voluntariatul se desfășoară în baza contractului de voluntariat încheiat între studentul voluntar și inspectoratul pentru situații de urgență județean/București-Ilfov pe raza căruia se află unitatea beneficiară și a fișei de voluntariat emise de unitatea beneficiarului (Ordonanță, 2020). Același articol menționează la alin. (2) următoarele: „în măsura în care prezenta ordonanță de urgență nu prevede altfel, activităților de voluntariat prevăzute la art. 4 le sunt aplicabile dispozițiile Legii nr. 78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat în România, cu modificările ulterioare”.

De asemenea, articolul 7 precizează elementele pe care trebuie să le cuprindă un astfel de contract, și anume: a) datele de identificare ale părților contractante; b) datele de identificare ale unității beneficiare, stabilită prin ordinul de repartizare emis de comandantul acțiunii; c) descrierea generică a activităților pe care urmează să le presteze voluntarul în coordonarea personalului medical din cadrul unității beneficiare; durata contractului, care nu poate fi mai mică de două luni, cu excepția situației prevăzute la alin. (2), și anume aceea potrivit căreia contractele de voluntariat încetează de drept la 30 de zile de la data încetării stării de alertă; e) drepturile și obligațiile părților; f) condițiile de reziliere a contractului.

Ordonanța de Urgență nr. 197/2020 nu prevedea nimic însă referitor la posibilitatea denunțării unilaterale a contractului de voluntariat. Pe de altă parte, Legea nr. 78/2014 prevede, prin art. 21, faptul că denunțarea unilaterală a contractului de voluntariat are loc la inițiativa oricăreia dintre părți, care se comunică și se motivează în scris. Condițiile denunțării se stabilesc prin contractul de voluntariat, termenul de preaviz fiind de 15 zile (Lege, 2014).

Cu toate că Ordonanța de Urgență nr. 197/2020 face trimitere la Legea nr. 78/2014, aceasta din urmă se aplică doar în situația în care ordonanța în cauză nu menționează altfel, ori, așa cum am precizat, în contractul de voluntariat reglementat de ordonanță, era menționat faptul că acesta va avea o durată de 2 luni. Deși unul dintre elementele cuprinse în contract se referă la reziliere, menționăm că rezilierea contractului reprezintă o altă modalitate de încetare a acestuia, distinctă de cea a denunțării unilaterale.

Având în vedere caracterul special al reglementărilor Ordonanței de Urgență nr. 197/2020, care derogă de la cele ale cadrului legal general în materie, și anume, Legea nr. 78/2014, exista riscul unei interpretări potrivit căreia studentul voluntar nu are posibilitatea denunțării unilaterale a contractului de voluntariat. Riscul lipsei unei astfel de clauze contractuale din contractul de voluntariat, poate reprezenta o restrângere a drepturilor studenților voluntari implicați în lupta anti-COVID-19 față de celelalte categorii de voluntari, dar și o lipsă de informare a acestora referitoare la drepturile care le sunt în mod concret recunoscute.

Bănuim că, de altfel, legiuitorul a făcut o confuzie între situațiile diferite de încetare a contractului – rezilierea și denunțarea unilaterală. Ori, această din urmă cauză de încetare a contractului nu poate fi asimilată rezilierii, de vreme ce rezilierea intervine pentru neexecutarea culpabilă a obligației contractuale de către una dintre părțile contractante.

Având în vedere faptul că, potrivit art. 4 lit. a) din Legea nr. 78/2014, participarea ca voluntar este o activitate de interes public, neremunerată și bazată pe o decizie liber consimțită a voluntarului, prin coroborarea prevederilor Ordonanței de Urgență nr. 197/2020 referitoare la faptul că prin contractul de voluntariat sunt

cuprinse condițiile de încetare a contractului, respectiv cele ale art. 6 din același act normativ, potrivit căruia voluntariatul se desfășoară în baza unui contract de voluntariat, rezultă că acest contract poate înceta conform condițiilor stipulate în acesta.

În cuprinsul contractului de voluntariat, a fost suplinită această reglementare echivoză, prin inserarea la capitolul „Încetarea contractului”, a modalităților de încetare a acestuia, și anume: prin expirarea termenului pentru care a fost încheiat; prin acordul părților; prin „denunțarea unilaterală din inițiativa uneia dintre părți, cu un preaviz de 15 zile, cu obligația prezentării în scris a motivelor, în baza unui raport întocmit de unitatea beneficiară” (IGSU, 2021).

Așadar, a fost prevăzută în contract, în mod expres, denunțarea unilaterală a contractului de voluntariat de oricare dintre părțile contractante, cu obligativitatea prezentării în scris a motivelor și cu un preaviz de 15 zile.

4. Concluzii

Pandemia COVID-19 a reprezentat o situație deosebită de sănătate publică, un caz de forță majoră care a afectat drepturile și libertățile omului. Atunci când situații de interes public o impun, așa cum omenirea s-a regăsit în contextul pandemiei de COVID-19, restrângerea drepturilor individuale este permisă, însă limitele acestor constrângeri trebuie subsumate principiului justului echilibru între acestea și interesul public protejat.

Referințe

- Bolborici, A.M. (2021). *The COVID 19 Pandemic and the Fundamental Rights in the EU*, Bulletin of Transilvania University of Brasov, Series VII: Social Sciences, Law, Vol. 14(63) No. 1, https://webbut.unitbv.ro/index.php/Series_VII/article/view/1029/928
- Constituția României. (1991). *Constituția României*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.233 din 21 noiembrie 1991, revizuită. <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>
- Dincă, I. (2020). Bună Ziua Brașov - *Ce ne mai vând spitalele private*, accesat la: <https://bzb.ro/stire/ce-ne-mai-vand-spitalele-private-certificatul-am-avut-covid-cu-timbru-de-la-imprimeria-nationala-a157805>;
- IGSU. (2021). Inspectoratul General pentru Situații de Urgență, *Ordinul Comandantului Acțiunii nr.9112 din 06.01.2021 privind repartitia studenților voluntari din cadrul Facultăților de Medicină Generală și Facultățile de Asistență Medicală din sistemul public pe perioada stării de alertă la nivel național, în contextul pandemiei generate de virusul SARS-CoV-2*, <https://www.igsu.ro/Resources/IU/Ordine/1610378579919.PDF>
- Instituția Avocatul Poporului. (2020a). *Adresă Imprimeria Națională*, accesat la: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/12/adresa-Imprimeria-Nationala-certificat-unic-cu-timbru-securizat-pt-pacientii-care-au-trecut-prin-infectia-cu-SARS-CoV-2.pdf>
- Instituția Avocatul Poporului. (2020b). *Adresă Ministerul Sănătății*, accesat la: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/12/adresa-MS-certificat-unic-cu-timbru-securizat-pt-pacientii-care-au-trecut-prin-infectia-cu-SARS-CoV-2.pdf>

- Instituția Avocatul Poporului. (2022). *Raport special al instituției Avocatul Poporului privind dreptul la muncă și protecția socială a muncii*, accesat la: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2022/01/Raport-special-respectarea-dreptului-la-munca-si-protectia-sociala-a-muncii.pdf>
- Lege. (2014). *Legea nr.78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat în România*, M.Of. 469 din 26 iunie 2014, accesat la: <https://sintact.ro/#/act/16941457/4/legea-78-2014-privind-reglementarea-activitatii-de-voluntariat-in-romania?cm=SREST>
- Ordonanță. (2020). *Ordonanță de urgență 197/2020 privind unele măsuri în domeniul asistenței medicale pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19*, M.Of.1108 din 19 noiembrie 2020, accesat la: <https://sintact.ro/#/act/16992044/2/ordonan%C8%9Ba-197-2020-privind-unele-masuri-in-domeniul-asistentei-medicale-pentru...?cm=SREST>
- Organizația Mondială a Sănătății. (2021a). *World Health Organization - Ethics and COVID-19*, accesat la: <https://www.who.int/teams/health-ethics-governance/diseases/covid-19>
- Organizația Mondială a Sănătății. (2021b). *COVID-19 natural immunity*, accesat la: https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Sci_Brief-Natural_immunity-2021.1
- Regulament. (2021). *Regulamentul (UE) 2021/953 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2021 privind cadrul pentru eliberarea, verificarea și acceptarea certificatelor interoperabile de vaccinare, testare și vindecare de COVID-19 (certificatul digital al UE privind COVID) pentru a facilita libera circulație pe durata pandemiei de COVID-19*. JO L 211, 15.6.2021, p. 1-22.
- Regulament. (2022). *Regulamentul (UE) 2022/1034 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 iunie 2022 de modificare a Regulamentului (UE) 2021/953 privind cadrul pentru eliberarea, verificarea și acceptarea certificatelor interoperabile de vaccinare, testare și vindecare de COVID-19 (certificatul digital al UE privind COVID) pentru a facilita libera circulație pe durata pandemiei de COVID-19*. JO L 173, 30.6.2022, p. 37-45.